

مجلس بیست و یکم: نام گذاری فرزند

دکتر راضیه علی اکبری*

اشاره

همان گونه که اسلام برای همه شئون زندگی انسان، چه فردی و چه اجتماعی، برنامه دارد، در مورد نام گذاری فرزند که بخش مهمی از سبک زندگی است نیز دارای یک نظام مستقل است. در هر زندگی، یکی از لذت بخش ترین و در عین حال مناقشه برانگیز ترین مراحل تولد نوزاد، «نام گذاری» است. انتخاب نام، تحت تأثیر عوامل مختلفی همچون: نگاه فرهنگی اعتقادی والدین، عوامل محیطی و جغرافیایی، ظهور و بروز برخی نام های خاص در زمان های خاص و مسائلی از این دست، صورت می گیرد. از این رو، نام ها راهی جهت مشخص شدن هویت شخص هستند. هر اسمی، فرکانس انرژی خاصی را با خود حمل می کند که بر زندگی دارنده اسم، بسیار تأثیرگذار است. اسم بر شخصیت آدمی تأثیر می گذارد؛ به گونه ای که افراد در بسیاری از جایگاه ها در پناه اسم، زندگی شان را شکل می دهند. رابطه ای که هر شخص با اسم خود برقرار می کند، بر آینده و به ویژه موقعیت اجتماعی اش تأثیر دارد. بنابراین، تأثیر اسم، بخش مهمی از هویت شخص را در بر می گیرد و در واقع، آدم ها با اسم خود زندگی کرده، رشد می کنند.

به جهت اهمیت نام گذاری فرزند، پژوهش حاضر، به بررسی برخی از مهم ترین مسائل مربوط به این مقوله می پردازد؛ از جمله: نام گذاری، حق فرزند؛ چالش جامعه امروز در خصوص نام گذاری فرزند؛ تأثیر انتخاب نام نیک در شخصیت فرزند؛ اسامی محبوب در آموزه های اسلامی و آثار دنیوی و اخروی نام افراد.

* مدرس حوزه و دانشگاه.

۱. نام‌گذاری، حق فرزند

نام‌گذاری فرزندان به اسامی نیکو، حقی است از حقوق اولاد بر والدین؛ چنان‌که حضرت رسول ﷺ می‌فرماید: «وَحَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يَحْسِنَ اسْمَهُ، وَيَحْسِنَ آدَبَهُ؛^۱ حق فرزند بر پدر، آن است که نام خوبی بر او بنهد و به بهترین شکل تربیتش نماید.» همچنین، آن حضرت می‌فرماید: «إِنَّ أَوَّلَ مَا يَنْحَلُ أَحَدُكُمْ وَوَلَدَهُ الْإِسْمَ الْحَسَنَ، فَلْيَحْسِنِ أَحَدُكُمْ إِسْمَ وَوَلَدِهِ؛^۲ اولین هدیه‌ای که هریک از شما به فرزندش می‌بخشد، نام خوب است. پس، بهترین نام را برای فرزند خود انتخاب کنید.»

بنابراین، انتخاب اسم فرزند با مشورت والدین صورت می‌گیرد. این سبک را در رفتار بزرگان هم می‌بینیم؛ چنان‌که همسر مکرمه امام خمینی علیه‌السلام، شیوه نام‌گذاری فرزندان‌شان را این‌گونه روایت می‌کند: «انتخاب نام مصطفی را برای پسرمان من اصرار داشتم؛ آقا می‌گفت محمد باشد. من گفتم اسم پدر من، محمد است و در میان ما ایرانی‌ها، رسم نیست که اسم آدم زنده خانواده را روی فرزندشان بگذارند. قرار شد اسم مصطفی باشد و لقب محمد، و آقا پذیرفت و در پشت قرآن نوشت.»^۳

۲. چالش جامعه امروز در نام‌گذاری فرزند

این روزها گاهی وقتی نوزادی در خانواده‌ای متولد می‌شود و نام او را می‌پرسیم، آن قدر این نام‌ها عجیب و غریب و ناملموس و با تلفظ سخت و دشوار انتخاب می‌شود که نه تنها نمی‌توانیم آن را تکرار کنیم، حتی متوجه نمی‌شویم فرزند متولدشده دختر است یا پسر! ناچار می‌شویم با اندکی درنگ، معنای نام انتخابی را بپرسیم؛ زیرا برخی والدین، بر کمیاب بودن نام فرزند تأکید دارند و ترجیح می‌دهند نام‌های جدیدی انتخاب کنند که فراوانی کمتری داشته باشد. امروزه، تغییر در سبک نام‌گذاری فرزند، متأثر از عواملی است که برخی از مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

۱. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۸۳.

۲. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۴۹.

۳. علی تقفی، بانوی انقلاب؛ خدیجه‌ای دیگر (زندگی‌نامه سرکار خانم خدیجه تقفی، همسر امام خمینی)، ص ۱۶۲ - ۱۶۳.

* **تأثیرپذیری از رسانه ملی:** متأسفانه، فضای جامعه به گونه‌ای است که خانواده‌ها حتی برای انتخاب نام فرزند هم از رسانه‌ها تأثیر می‌پذیرند؛ مثلاً در سریال ستایش نام شخصیت «ستایش»، و در سریال پنج کیلومتر تا بهشت اسم «آیدا» به واسطه شخصیت برجسته‌ای که در فیلم داشت، مورد پسند مردم قرار گرفت و در مقطعی از زمان، بیشترین اسامی فرزندان دختر از بین این اسم‌ها بود. همچنین، بعد از سریال مختار، اسم «کیان» برای پسرها، و بعد از سریال میوه ممنوعه، اسم «هستی» برای دخترها بسیار متداول شد.

* **تغییر در هویت دینی و ملی:** بسته به اینکه ارزش کدام‌یک از این دو هویت نزد خانواده‌ها بیشتر باشد، نام‌گذاری فرزند متحول می‌شود. امروزه، خانواده‌ها تمایل دارند هم نام‌های خاندان اهل بیت علیهم‌السلام را داشته باشند و هم نام‌های جدید و امروزی را. تلفیق هویت ملی و دینی، نتیجه‌اش اسامی‌ای مانند نازنین‌زهر می‌شود. به هر حال، وقتی تغییر در ارزش این دو هویت را بررسی می‌کنیم، نشان می‌دهد وزن کلی این دو نوع هویت ملی و دینی، در نگاه کلی جامعه، دچار تغییر شده است.

* **تحولات کلان و نقش ذائقه طبقاتی:** برای مثال، اوایل انقلاب با افزایش نام‌هایی روبه‌رو می‌شویم که نشان‌دهنده هویت انقلابی است؛ مانند: «سمیه» که اولین زن شهیده اسلام است، «عمار»، «یاسر» و نام‌هایی همچون «روح‌الله» که یادآور امام خمینی علیه‌السلام است؛ اما باید دانست، انتخاب نام‌های عجیب و غریب، عواقب بسیاری برای فرزند دارد؛ از جمله: دچار عقده حقارت‌شدن در جمع دوستان و به دنبال آن، مشکلات روحی و روانی و در نتیجه، گوشه‌گیری و خجالت‌کشیدن. بنابراین، جدیدبودن اسامی در صورتی که متناسب با معیارهای فرهنگی و دینی کلی جامعه باشد، خوب است؛ ولی لزوماً عجیب‌بودن نام فرزند، دلیلی بر خوب‌بودن آن نیست؛ چراکه ممکن است نامی با وجود تازه‌بودن، تصویری غلط را به ذهن دیگران نسبت به آن نام القا کند. والدین در هنگام نام‌گذاری فرزند، باید به آینده فرزندشان هم بیندیشند که اسم او، شخصیت و جایگاهش را در اجتماع و نزد دیگران معین می‌کند.

۳. تأثیر نام نیک در شخصیت فرزند

تأثیرگذاری نام نیک در زندگی و سرنوشت فرزند، مسئله‌ای انکارناپذیر است. از این‌رو، در اسلام به نام‌گذاری اسم‌هایی که حامل پیام و فرهنگ اصیل اسلامی باشند، تأکید شده است و بهترین

آنها، نام‌هایی هستند که در بردارنده بندگی خداوند باشند؛ مانند عبدالله و عبدالرحمن، و بعد از آن، نام پیامبران و امامان معصوم علیهم‌السلام سفارش می‌شود.

انتخاب نام شخصیت‌های دینی بر افراد، نشانه علاقه به آن بزرگان است؛ مثل نام‌های ائمه معصومین علیهم‌السلام که شخصیت‌هایی محبوب را برای شنونده یادآوری می‌کند و مخاطب درمی‌یابد که این نام، متعلق به یک مسلمان محبّ اهل‌بیت علیهم‌السلام است. به امام صادق علیه‌السلام عرض شد: «ما نام شما و نام پدرانتان را برای خودمان انتخاب می‌کنیم. آیا این کار به حال ما مفید خواهد بود؟» امام علیه‌السلام فرمود: آری، به خدا قسم! مگر دین، جز دوستی و محبت چیز دیگری است؟^۱ این نوع نام‌گذاری، نشانه‌ای روشن بر اظهار دوستی و محبت نسبت به اهل‌بیت علیهم‌السلام است.

از طرفی، یکی از راه‌های زنده نگه داشتن نام اولیای دین، این است که مسلمان‌ها برای فرزندان خود، نام ایشان را انتخاب کنند که با این کار، علاوه بر ادای حقّ فرزندان، ارادت خود را به اولیای دین ابراز می‌نمایند.

طیّ سال‌های اخیر، مشاهده شده که خیلی از پدر و مادرها به دنبال نام‌های خاص و گاه عجیب و غریب برای فرزندان‌شان هستند؛ اما آمارهای هر ساله سازمان ثبت‌احوال نشان می‌دهد که همیشه فراوانی چند اسم اول‌آمار منتشر شده، متعلق به نام‌های اسلامی است. طیّ ده سال اخیر، اولین اسم پسرها با رقابت بین «ابوالفضل و امیرحسین و امیرعلی» در تغییر بوده و نام «فاطمه»، هر ساله پُرطرف‌دارترین و دارای بیشترین تعداد نام‌گذاری برای دخترها بوده است. والدین، دلیل انتخاب این نام‌ها را برای فرزند خویش، متبرک بودن این اسامی می‌دانند و یقین دارند که این اسامی، شخصیت فرزندان‌شان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۴. نام‌های محبوب در آموزه‌های اسلامی

در سیره و رفتار پیشوایان دینی، همواره به کاربرد نام مناسب سفارش شده است. چه بسا پدران و مادرانی که نام‌هایی نامناسب به فرزندان‌شان می‌دادند و ائمه بزرگوار علیهم‌السلام آنها را از این کار باز می‌داشتند و سفارش به نام نیکونهادن می‌کردند.

اسلام درباره نام‌گذاری برخی اسامی برای فرزندان، سفارش خاص دارد؛ برای مثال، پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده: «هرکس چهار پسر داشته باشد و نام یکی از آنها را به نام من، نام‌گذاری نکند،

۱. شیخ صدوق، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۳۰۰.

به من جفا کرده است. اگر اسم فرزندان را محمد گذاشتید، او را گرامی بدارید و به او احترام کنید.»^۱ همچنین، از حضرت نقل شده است: «أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ؛^۲ محبوب‌ترین نام‌ها نزد خداوند، عبدالله و عبدالرحمن است.» امام باقر علیه السلام نیز فرمود: «درست‌ترین نام‌ها، نامی است که بندگی را برساند و برترین آنها، نام پیامبران است.»^۳

مطلب این قسمت را با داستانی از شهید سید محمد کدخدا ادامه می‌دهیم. همسر شهید می‌گوید: «خاطره‌ای که دارم، در مورد نام‌گذاری فرزندمان، سید محمد است. محمد را حامله بودم که سید ما را از اهواز به شیراز آورد. تمام اسباب و اثاثیه‌ای را هم که با خود برده بودیم، برگرداندیم. می‌خواست برای آموزش فرماندهی به تهران برود. داشتم وسایلش را در ساک جا می‌دادم که رو کرد به من و گفت: «خانم! خواهشی از شما بکنم قبول می‌کنید؟» گفتم: اگر بتوانم حتماً. گفت: «می‌خواهم اگر فرزندمان پسر بود، اسمش را سید محمد بگذاری.» ناراحت شدم. گفتم: این چه حرفی است که می‌زنی؟ با خنده گفت: شوخی کردم. البته بعداً در جبهه به دوستانش سفارش کرده بود که به ما بگویند: «حتماً اسم پسرش را سید محمد بگذاریم.»؛ یعنی نام خودش»^۴

۵. آثار دنیوی و اخروی نام‌گذاری فرزند

نام افراد، آثار دنیوی بسیاری دارد. اولین اثر نام، در خود فرد است؛ مثلاً انتخاب نام‌های بزرگان و شخصیت‌های برجسته و موفق بر افراد، باعث می‌شود که صاحب نام احساس نوعی بزرگی و وقار در خود نماید و هم‌رنگی خود با شخصیت مورد نظر را مضاعف نماید. این احساس، روز به روز بیشتر شده، باعث اثرگذاری بر رفتار و گفتار او می‌گردد؛ تا جایی که خود را مسئول حراست از قداست آن نام می‌شمارد.

اصبغ بن نباته به نقل از امام علی علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین روایت می‌کند: «مَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ فِيهِمْ اسْمٌ نَبِيِّ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِمْ مَلِكًا يَقْدِسُهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ؛^۵ ساکنان هیچ خانه‌ای

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۱.

۲. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۷۰۴.

۳. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۲۲.

۴. مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، رسم خوبان، ص ۲۴.

۵. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۶۰.

نیست که در بین آنان نام پیامبری باشد؛ مگر اینکه خداوند فرشته‌ای بر آنان گسیل دارد که در هر صبح و شام تقدیسشان کند.»

ابوهارون گوید: «من در مدینه همنشین امام صادق علیه السلام بودم. چند روزی گذشت و نتوانستم به خدمت او حاضر شوم. پس از چندی که به خدمت او مشرف گشتم، فرمود: ای ابوهارون! چند روزی بود که تو را نمی‌دیدم. عرض کردم: سبب آن این بود که پسری برایم متولد شده بود. امام علیه السلام فرمود: خدا مبارک بگرداند! چه نامی برای او انتخاب کردی؟ عرض کردم: محمد. حضرت، نام محمد را که شنید، صورتش را نزدیک زمین برد و می‌گفت: محمد، محمد، محمد؛ تا آنکه نزدیک بود صورتش به زمین برسد. سپس، فرمود: جانم و مادرم، پدرم و تمامی اهل زمین فدای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم باد. آنگاه فرمود: این پسر را دشنام نده و او را نزن و با او بدی نکن و بدان که خانه‌ای نیست که در آن محمد باشد، مگر آنکه آن خانه هر روز تطهیر می‌شود.»^۱ امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «الْبَيْتُ الَّذِي فِيهِ مُحَمَّدٌ يُصْبِحُ أَهْلُهُ بِخَيْرٍ وَيُمْسُونَ بِخَيْرٍ؛^۲ خانه‌ای که در آن نام محمد باشد، اهل آن خانه بامداد و شامگاهشان توأم با خیر و برکت خواهد بود.»

همچنین، سلیمان جعفر می‌گوید: «سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْفَقْرُ بَيْتًا فِيهِ اسْمُ مُحَمَّدٍ أَوْ أَحْمَدَ أَوْ عَلِيٍّ أَوْ الْحَسَنِ أَوْ الْحُسَيْنِ أَوْ جَعْفَرٍ أَوْ طَالِبٍ أَوْ عَبْدِ اللَّهِ أَوْ فَاطِمَةَ مِنَ النِّسَاءِ؛^۳ از ابوالحسن (امام کاظم) شنیدم که فرمود: هیچ‌گاه فقر و بیچارگی به خانه‌ای که در آن نام: محمد، احمد، علی، حسن، حسین، جعفر، طالب، عبدالله و فاطمه باشد، داخل نمی‌شود.»

در بیان آثار اخروی نام‌گذاری، اشاره می‌کنیم به روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم که می‌فرماید: «مَنْ وُلِدَ لَهُ مَوْلُودٌ ذَكَرَ قَسَمِي مُحَمَّدًا حَبَابًا وَ تَبْرَكَأً بِاسْمِي، كَانَ هُوَ وَ مَوْلُودُهُ فِي الْجَنَّةِ؛^۴ هرکه را پسری به دنیا آید و از سر مهر و محبت و برای تبرک‌جستن به نام من، او را محمد بنامد، خود و نوزادش هر دو در بهشت خواهند بود.»

بنابراین، انسان‌ها همان‌گونه‌که در دنیا به نام خود خوانده می‌شوند، در قیامت نیز به نام خودشان نامیده می‌شوند. اسلام برای تشویق مؤمنان و بیان جایگاه نام نیکو، این مهم را محدود به دنیا

۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۷، ص ۳۲۹.

۲. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۱۷.

۳. همان، ص ۱۲۹.

۴. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۱۴۹.

نمی‌داند و تا قیامت اتصاف نام به صاحبش را یادآوری می‌کند؛ آنجا که رسول خدا ﷺ فرموده: «نام نیکو بر خود نهد؛ زیرا در قیامت به این نام‌ها خوانده می‌شوید؛ فلانی پسر فلانی! برخیز به سوی نور خود برو، و فلانی پسر فلانی! برخیز که نوری نداری.»^۱

نتیجه

از مجموع نوشتار حاضر، این نکات به دست می‌آید که نام‌گذاری، یکی از حقوقی است که والدین نسبت به فرزند، باید به بهترین شکل انجام دهند. نام افراد، نشانه نوعی رابطه عاطفی بین صاحب نام و شخصیتی است که بدان نام می‌باشد. طبیعی است که هر نوع جهان‌بینی، تأثیر خود را بر سبک زندگی یک خانواده و از آن جمله، نام‌گذاری فرزندان می‌گذارد. حال باید از خود پرسید در منظومه فکری انسان مسلمان که می‌خواهد سبک زندگی‌اش اسلامی باشد، چه ملاک‌هایی برای نام‌گذاری فرزندان قرار دارد؟

در پاسخ باید گفت، مهم این است که اسم انتخابی برای فرزند، نامی کامل، متناسب با جنسیت فرد، مطابق با دین، آداب و سنن و اعتقادات جامعه باشد؛ نامی باشد که در تمام مراحل زندگی برارنده فرد باشد؛ نه آنکه نامی رؤیایی و خیالی و با تلفظی زیبا که فقط با سن نوزادی و کودکی متناسب باشد و فردا که کودک، مرد و یا بانویی موفق در جامعه شد، از تکرار نام فانتزی خود، خجالت بکشد؛ نامی که اصلاً در خور سن و جایگاه اجتماعی او نیست.

۱. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۰۴.